

מסורת הש"ס

(א) [מסהדין טו, ט]. (ב) ע"י מוס' מטהדין טו. ד"ה מה', א ב"ק פא, ד) ע"י יצמות עט. מוס' ד"ה דונגר גרסי', (ס) [נמש"ש ב"ק פה. על גידון לימא למינע,

תורה אור השלם

1 על פי הגורל תחלק

במדבר כו נו

2 אף בגורל חלקך את הארץ לשמות משות אבתם יתלה:

במדבר כו נה

3 ושערי העיר על שמות שבטי ישראל שערים שלושה צפונה שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד:

יחזקאל מח לא

4 זאת הארץ אשר תפילו שבטי ישראל שערם ואלה מחלקותם נאם אדני יי: יחזקאל מח כט 5 ותעבר העיר יעבדהו יחזקאל שערם:

יחזקאל מח יט

6 והגותר לשעאי מזה ומזה לתרומת הקדש ולמזוזת העיר אל פני המשה ועשרים אלה תרומה עד בגבל קדימה וקפה על פני המשה ועשרים אלה על גבול ומה לעמדת חלקים לשעאי וקפתה לתרומת הקדש ומקדש תבית תבוא:

יחזקאל מח כא

7 על פי יי נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנות סרח בהר אפרים ויבנה את העיר ושם בה:

יהושע יט ט

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה דונגר וכו' ורבינו מנחם פי' ריוגר דר' גלשון פרס. ג"כ עיין לעיל ד' 5 ע"כ:

מוסף תוספות

א. משום דבגורלן נטל חלקו במעברו של ארץ ישראל סמוך לפכח שנא' (בבראשית מט) והוא לחוף אינות והים הוא מערבו של ארץ ישראל. מוס' ר"ד.
ב. דהתם לשבטים אבל כל יחיד ויחיד מי שהיה לו שדה לבן אין לו שדה פרס. ר"ן. ג. [ד]לעולם הבא כל יחיד ויחיד יטול בחר בשפלה ובנמק. שם.

יש נוחלין פרק שמיני בבא בתרא

הא שמע צין רב למעט. על פי הגורל תחלק הארץ נחלתן של ישראל שיקח כל שצט ושצט מה שימן לו הגורל צין שהיה מגיע לו חלק מרובה כגון שצט שיש צו אנשים מעט צין שהיה לו חלק מועט כגון שיש לו אנשים הרבה דכיון דכל השצטים לוקחין צסוה שצט הקטן כשצט הגדול נמאלו חלקי צני שצט הקטן מרובה מחלק שצט צני הגדול ואי לקרקף גצרי מאי צין רב למעט והלא נטלו כולן צסוה: **ועוד סניא**. צהדיא דלשצטים איתפלג ומשום דליכא למידרש נמי האי צין רב למעט לכדלקמן צצרייתא אינטרירן נמי האי: **ועוד סניא ר'**. שמתחלק לעמיד לצא ליי"ג שצטים כלומר ליי"ג חלקים שוין ולקמן מפרש מאי ניהו אזוז חלק דטפי התם דאי משום לוי דנקיט נחלה כשאר שצטים דכתיב התם שער לוי אחד הא מנשה ואפרים נמי לא יטלו אלא חלק אחד דכתיב התם שער יוסף אחד נמאלו יי"צ שצטים נוטלין יי"צ חלקים והיי"ג לנשיא דלקמן: **שפתחלה**. כשצלו לארץ: לא נפתחלה אלא ליי"צ **שצטים**. שזוי לא היה לו חלק בצרך אלא שכל שצט ושצט נתנו לו ערים לשצט צהן להיות ערי מקלט אצל מנשה ואפרים נטלו שני חלקים דכתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (בראשית מח): **צכספים**. קס"ד השתא מי שהיה לו חלק יפה היה נותן דמים למי שהגיע לו חלק כחוש מאי צדיני ציני שנאמר צין רב למעט כלומר וצריך לדקדק צין רב למעט להוסיף דמים הרב למעט שהיוצרות קרי ליה מעט והעדיית קרי רב עקר אמר ר' יהודה סאה ציהודה שוה ה' סאין בגליל והיה מעלה דמים זה שנפל חלקו ציהודה למי שנפל לו חלקו בגליל: הכי גרסינן **אמר ר' יהודה ר'**. ולא צא לחלקו מדלא קתני רבי יהודה אומר: **ולא נפתחלה אלא בגורל**. מסקנא דמילתיה דתנא קמא היא: **על פי**. משמע על פי אורים ותומים: **הא כיצא**. אם אורים למה גורל ואם גורל למה אורים ושמא מכחישינן זה את זה: **אלעזר מנובש ר'**. דכתיב (צמדבר כו) ולפני צ"צ שצטים שכתוב צהן צ"צ שצטים ששאלים תחלה צאורים ותומים קודם שיטרף הממונה צקלפי צצכן מתקורה דעתן של ישראל שרוזין שהגורל היה עולה כמו שנתנצא תחלה ויוצעים שחלוקה יסרה היא ולא היו מרגינים דצבר השצטים מרוצים. ושני קלפי היו צריכין אחד לשצטים ואחד לתחומין ולא קני צמד דתחומין ולימא עכשיו אינו נוטל מה שיעלה צידי לצורך ראובן דא"כ אין כל החלוקה עשויה בגורל וקרא קאמר אך בגורל וגו' צלא הוצאת דיצור מפיו: **ואומר צונן עולה**. עכשיו יצא לידי הטורף צקלפי כתצ של צונן. והאי דנקטיניהו שלא כסדר לפי שאין עולה שום גורל על הסדר אלא על ידי מקרה: **טרף**. עירצב הממונה לכך את השטרות יפה שלא יאמרו מדעת לקח את זו שהיה יודע מה כתוב צה. כמו ציזים טרופות צקערה (עידות פ"ב מ"ד): **שער ראובן אחד**. שוה דכל מה שיש לזה יש לזה: **נאום ה'**. הוא עצמו יאמר לכל אחד ליטול חלק פלוני ופלוני: **אינד למאן**. חלק יי"ג למי דהא יי"צ שצטים לחוד הוא דשקלי דכתיב ציצחקאל [מז]: **לנשיא**. למלך המשיח: **העוצד העיר**. היינו נשיא דעול רצים מוטל עליו דכתיב צרצבעם אם היוס תהיה עצד לעם הוה (מלכים א' יב): **יעצדוהו**. יתנו לו נחלה מכל שצטי ישראל: **רונגר**. שכירים צעלמא לעצוד לו כתלמידים לרב אצל לא יותן לו מנחלתם. ורבינו חננאל פירש ‏^(א) רון גר רון צלשון פרס יוס וגר שכיר כלומר שכיר יוס: **והנותר מזה ומוס**. משמע שנטול חלק מזה ומוס: **לפרומת הקדש**. לצד מקומו של צית המקדש: **ולאחוזם העיר**. ולצד מקום העיר וכתבי צסיפיה דקרא צלאחד החלקים: **ולא נפתחלה ר'**. כמו אמר מר: **למאי הלכנא**. קאמר שיהו מעלין כספים זה לזה: **איולימא צשופרא וסניא**. מה שהיתה זו יפה מזו וזו רעה מזו דמסליק ליה צדמי מאן דאית ליה שופרא למאן דאית ליה סניא: **אטו צשופטני עסקינן**. דמסתלקי מנחלתם צוזוי אלא ודאי צגליל נוטל ה' סאין כנגד סאה ציהודה: **לקרוצה ורחוקה**. הקרקעות היו חולקין צסוה מי שלוקח מן הכחוש נוטל יותר עד צדמי היפה אצל מי שעולה לו גורלו צקריב לירושלים מעלה מעות למי שעלה גורלו צרחוק מירושלים שהרחוק גרוע הוא מפני שני צברים אחד מפני שרחוק מצית המקדש ואחד מפני שקריב הוא לארץ העמים ויש לו לדאג מהן ורבי יהודה מילתא צאפי נפשה קאמר דמי שנפל גורלו צגליל נוטל ה' סאין כנגד סאה שחצירו נוטל ציהודה אי נמי משום דקאמר תנא קמא דקורצא ורוחקא מחלקין צכספים אתא איחיו לציועיה ולמימר דסאה ציהודה שוה חמש סאין צגליל צצציל שיהודה קרוב לירושלים וגליל רחוק יותר וצריך להעלות כספינן שוה ד' סאין לסאה צגגליל: **צכספים העולה**. להווא ציני דקורצא ורוחקא. וצצצרא הוא ומצין רב למעט לא נפקא ליה דמקרא לא שמעינן אלא העללה לא שגא צכספים לא שגא צקרקע: **דלאו דידהו**. חלק מרגלים דאמרן צצציקין דלעיל (דף קיא.):

קבב. ייש נוחלין פרק שמיני בבא בתרא

זבולין עולה תחום עבו עולה [עמו]. לאו עכו ממש דעכו מחלק אשר דכתיב (שופטים ה) ואשר לא הוריש יושבי עכו אלא כלומר תחום צצצד עכו^א: **העולם** הוזה יש לו פדרם ואין לו שדה לבן. תימה דצנשליה מרובה

תא שמע יבין רב למעט ועוד תניא עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים ולא נתחלקה אלא בכסף שנאמר בין רב למעט אמר רבי יהודה סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר ‏² אך בגורל ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר על פי הגורל הא כיצד ‏³ אלעזר מלוכש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו והיה מכוין ברוח הקדש ואומר זבולן עולה תחום עכו עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו וחוזר ומכוין ברוח הקדש ואומר נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר וכן כל שבט ושבט ולא כחלוקה של עולם הוזה חלוקה של עולם הבא העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פדרם שדה פדרם אין לו שדה לבן לעולם הבא אין לך ‏⁴ כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק שנאמר ‏⁵ שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד הקדוש ברוך הוא מחלק להן בעצמו שנאמר ‏⁶ ואלה מחלקותם נאם ה' קתני מידה שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים שמע מינה לשבטים איפלוג שמע מינה אמר מר עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים אינד למאן אמר רב חסדא ‏⁷ לנשיא דכתיב ‏⁸ העוצד העיר יעבדהו מכל שבטי ישראל אמר ליה רב פפא לאבבי אימא ‏⁹ רונגר בעלמא לא סלקא דעתך דכתיב ‏¹⁰ והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר ולא נתחלקה אלא לכספים שנאמר בין רב למעט למאי איולימא לשופרא וסניא אטו ‏¹¹ בשופטני עסקינן אלא לקרובה ורחוקה כתנאי רבי אליעזר אומר בכספים העלוה רבי יהושע אומר בקרקע העלוה ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר אך בגורל תנא אך בגורל יצאו יהושע וכלב למאי איולימא דלא שקול כלל השתא דלאו דידהו שקול דידהו מיבעיא אלא שלא נטלו בגורל אלא ע"פ ה' יהושע דכתיב ‏¹² על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח בהר אפרים כתיב

סחם
תא שמע יבין רב למעט ועוד תניא עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים ולא נתחלקה אלא בכסף שנאמר בין רב למעט אמר רבי יהודה סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר ‏² אך בגורל ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר על פי הגורל הא כיצד ‏³ אלעזר מלוכש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו והיה מכוין ברוח הקדש ואומר זבולן עולה תחום עכו עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו וחוזר ומכוין ברוח הקדש ואומר נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר וכן כל שבט ושבט ולא כחלוקה של עולם הוזה חלוקה של עולם הבא העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פדרם שדה פדרם אין לו שדה לבן לעולם הבא אין לך ‏⁴ כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק שנאמר ‏⁵ שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד הקדוש ברוך הוא מחלק להן בעצמו שנאמר ‏⁶ ואלה מחלקותם נאם ה' קתני מידה שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים שמע מינה לשבטים איפלוג שמע מינה אמר מר עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים אינד למאן אמר רב חסדא ‏⁷ לנשיא דכתיב ‏⁸ העוצד העיר יעבדהו מכל שבטי ישראל אמר ליה רב פפא לאבבי אימא ‏⁹ רונגר בעלמא לא סלקא דעתך דכתיב ‏¹⁰ והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר ולא נתחלקה אלא לכספים שנאמר בין רב למעט למאי איולימא לשופרא וסניא אטו ‏¹¹ בשופטני עסקינן אלא לקרובה ורחוקה כתנאי רבי אליעזר אומר בכספים העלוה רבי יהושע אומר בקרקע העלוה ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר אך בגורל תנא אך בגורל יצאו יהושע וכלב למאי איולימא דלא שקול כלל השתא דלאו דידהו שקול דידהו מיבעיא אלא שלא נטלו בגורל אלא ע"פ ה' יהושע דכתיב ‏¹² על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח בהר אפרים כתיב
תא שמע יבין רב למעט ועוד תניא עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים ולא נתחלקה אלא בכסף שנאמר בין רב למעט אמר רבי יהודה סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר ‏² אך בגורל ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר על פי הגורל הא כיצד ‏³ אלעזר מלוכש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו והיה מכוין ברוח הקדש ואומר זבולן עולה תחום עכו עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו וחוזר ומכוין ברוח הקדש ואומר נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר וכן כל שבט ושבט ולא כחלוקה של עולם הוזה חלוקה של עולם הבא העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פדרם שדה פדרם אין לו שדה לבן לעולם הבא אין לך ‏⁴ כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק שנאמר ‏⁵ שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד הקדוש ברוך הוא מחלק להן בעצמו שנאמר ‏⁶ ואלה מחלקותם נאם ה' קתני מידה שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים שמע מינה לשבטים איפלוג שמע מינה אמר מר עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים אינד למאן אמר רב חסדא ‏⁷ לנשיא דכתיב ‏⁸ העוצד העיר יעבדהו מכל שבטי ישראל אמר ליה רב פפא לאבבי אימא ‏⁹ רונגר בעלמא לא סלקא דעתך דכתיב ‏¹⁰ והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר ולא נתחלקה אלא לכספים שנאמר בין רב למעט למאי איולימא לשופרא וסניא אטו ‏¹¹ בשופטני עסקינן אלא לקרובה ורחוקה כתנאי רבי אליעזר אומר בכספים העלוה רבי יהושע אומר בקרקע העלוה ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר אך בגורל תנא אך בגורל יצאו יהושע וכלב למאי איולימא דלא שקול כלל השתא דלאו דידהו שקול דידהו מיבעיא אלא שלא נטלו בגורל אלא ע"פ ה' יהושע דכתיב ‏¹² על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח בהר אפרים כתיב
תא שמע יבין רב למעט ועוד תניא עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים ולא נתחלקה אלא בכסף שנאמר בין רב למעט אמר רבי יהודה סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר ‏² אך בגורל ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר על פי הגורל הא כיצד ‏³ אלעזר מלוכש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו והיה מכוין ברוח הקדש ואומר זבולן עולה תחום עכו עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו וחוזר ומכוין ברוח הקדש ואומר נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר וכן כל שבט ושבט ולא כחלוקה של עולם הוזה חלוקה של עולם הבא העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פדרם שדה פדרם אין לו שדה לבן לעולם הבא אין לך ‏⁴ כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק שנאמר ‏⁵ שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד הקדוש ברוך הוא מחלק להן בעצמו שנאמר ‏⁶ ואלה מחלקותם נאם ה' קתני מידה שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים שמע מינה לשבטים איפלוג שמע מינה אמר מר עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים אינד למאן אמר רב חסדא ‏⁷ לנשיא דכתיב ‏⁸ העוצד העיר יעבדהו מכל שבטי ישראל אמר ליה רב פפא לאבבי אימא ‏⁹ רונגר בעלמא לא סלקא דעתך דכתיב ‏¹⁰ והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר ולא נתחלקה אלא לכספים שנאמר בין רב למעט למאי איולימא לשופרא וסניא אטו ‏¹¹ בשופטני עסקינן אלא לקרובה ורחוקה כתנאי רבי אליעזר אומר בכספים העלוה רבי יהושע אומר בקרקע העלוה ולא נתחלקה אלא בגורל שנאמר אך בגורל תנא אך בגורל יצאו יהושע וכלב למאי איולימא דלא שקול כלל השתא דלאו דידהו שקול דידהו מיבעיא אלא שלא נטלו בגורל אלא ע"פ ה' יהושע דכתיב ‏¹² על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרח בהר אפרים כתיב

עין מושפט נר מצוה

לש א מיי פ"ד מהל' מלכים ה' ט:

רבינו גרשום

חלקו: ת"ש בין רב למעט. בין היה השבט רב בין היה השבט מעט נוטל זה כגון זה דאי לקרקף גברי איתפלג מישתבח דכולהו כי הדדי נסבי אלא ש"מ לשבטים איתפלג: ולא נתחלקה אלא בכספים. כדאמר לקמן בקרובה ורחוקה דכתיב בין רב למעט כולם היו שוין בנחלתם שאותו שהיה זיבורית או במקום רחוק מירושלים היה מפזין לו דמים כדי שיקח במקום רחוק כי כדי שיקח בזיבורית וכדאמר רב יהודה סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל ולא נתחלקה אלא בכספים. כדאמר דמים לנטול בגליל: דכתיב על פי ה'. היינו אורים ותומים דכתיב על פי יצאו: קלפי שבה שמות השבטים וקלפי שבה שמות התחומין מונחין לפניו והיה אלעזר מכוין ברוח הקדש. ואם אמר זבולן עולה שכולטין אתיות באבני אורים ותומים תחום עכו יהא עולה לחלקי אחר שהיה בולט שם זבולן מוקלפי ששמות שבטים בה עלה בידו שם זבולן וטרף בקלפי תחומין ועלה בידו תחום עכו היינו על פי אורים ותומים ועל פי הגורל וכן היה עושה לכל שבט ושבט: שדה פדרס. אילנות: שדה לבן. תבואה: שנא' שער ראובן אחד שער שמעון אחד. שכולן יהיו חלוקין בשוה בהר ובשפלה ובנבנ שאין זה צריך לזה: ואינד למאן. חלק שלשה עשר למאן: לנשיא דכתיב העוצד את העיר. מלך שהוא משמר את העיר יעבדו אותו כל שבטי ישראל שכל שבט ושבט מצמצמין מנחלתו עד שעשיון לו חלק אחד והיינו חלק יי"ג. ודלמא רונגר בעלמא. שלא יתנו לו שיעור שבט כי אם עיר אחת או פלך אחד ואכתי אינד למאן: והנותר לנשיא היינו שבא מזה ומוה. כלומר אותו מותר שיהו מצמצמין משבט זה ומשבט זה ומייתרין לו כשיעור חלק אחד שלהן אותו מותר יהיה הקדש לאחוזת העיר כלומר למלך למאן שיהו העיר בידו: למאי איולימא בשופרא וסניא. כלומר שביביל נוטל זה עדיית וזה נטל זיבורית יעלה בעל עדיית לבעל זיבורית כספים עד שיהו שוים בנחלה: וכו' בשופטני עסקי'. דהניח לזה ליטול עדיית והוא נוטל זיבורית: אלא כקורבא ורוחקא. שאם נטל זה ברחוק משביל מירושלים יעלה לו זה בדמים שנפל חלקו בקרוב ויתן לזה שהוא ברחוק: בכספים העלוה. לארץ ישראל שהי' נותן לו דמים בשביל קריבת ירושלים. ר' יהודה אומר בקרקע העלוה שהיו נותנין יותר קרקע לאותו שברחוק יותר מפי שהוא בקרוב: דלאו דידהו שקלי. שנטלו חלק מרגלים ומתלוננים: